

8.1 Arbeid en arbeidsmotieven

Werknemers hebben een betaalde baan. Zij krijgen daarvoor een loon of salaris. Zelfstandigen werken voor zichzelf. Werknemers en zelfstandigen verrichten arbeid in enge zin. **Arbeid in enge zin** is geregistreerd werk tegen betaling. **Arbeid in ruime zin** omvat alle werkzaamheden, die in een behoefte voorzien. Daaronder vallen ook vrijwilligerswerk, huishoudelijk werk en zwartwerk. **Zwartwerk** is verboden, niet-geregistreerde, maar wel betaalde arbeid waarover geen belastingen en premies worden betaald.

Witwerk is geregistreerde betaalde arbeid waarover belastingen en premies worden betaald. **Grijs werk** is toegestane, niet-geregistreerde onbetaalde arbeid. **Arbeidsmotieven** zijn: 1. Geld verdienen, 2. Financiële onafhankelijkheid, 3. Zelfontplooiing, 4. Sociale contacten, 5. Nuttig bezig zijn, 6. Arbeidsvreugde.

Niet iedereen zoekt een betaalde baan. **Vrijwilligerswerk** is onbetaalde arbeid buitenshuis. **Mantelzorg** is de zorg voor chronisch zieken, gehandicapten en hulpbehoevenden door familieleden en vrienden. Ander onbetaald werk is **huishoudelijk werk** of **doe-het-zelf-werk**. Ook jouw **huiswerk** en **studie** is onbetaalde arbeid.

Het aantal **deeltijdwerkers** (werknemers, die in tegenstelling tot **voltijdwerkers**, geen volledige weektaak hebben) neemt de laatste jaren naar verhouding sterk toe. Ook het aantal **flexwerkers** is gestegen (flexibele werknemers zonder vast arbeidscontract zoals uitzendkrachten, op- en afroepkrachten, invalkrachten en freelancers). Het aantal voltijdwerkers met een **vaste baan** neemt in verhouding af. Bij de **arbeidsomstandigheden** gaat het om het werkklimaat. Bij de **arbeidsvoorwaarden** gaat het om de hoogte van je loon, de werktijden en het aantal vakantiedagen. Goede arbeidsvoorwaarden en –omstandigheden leiden tot tevreden werknemers en vaak ook tot een hogere productie per werkende.

8.2 Producersen, productiefactoren en -sectoren

Bij **produceren** gaat het om alle activiteiten gericht op het maken van goederen of het verrichten van diensten. **Productie in enge zin** of **formele productie** is de officieel geregistreerde productie die plaatsvindt bij de overheid en in de bedrijven. **Productie in ruime zin** bestaat uit productie in enge zin plus de niet officieel geregistreerde productie. Niet officieel geregistreerde productie heet **informele productie**. Voor de productie zijn **productiefactoren** of productiemiddelen nodig: arbeid, kapitaal, natuur en ondernemerschap. Bij **arbeid** gaat het niet alleen om werken met je handen maar ook om denkwerk. Arbeid omvat alle geestelijke en lichamelijke inspanningen van de mens. Alle goederen waarmee andere goederen of diensten kunnen worden voortgebracht heten **kapitaal(goederen)**.

Vaste kapitaalgoederen gaan meer dan één productieproces mee. **Vlottende kapitaalgoederen** kunnen maar één keer worden gebruikt. De productiefactor **natuur** omvat alle beschikbare natuurlijke hulpbronnen. Sommige economen noemen **ondernemerschap** of **management** de vierde productiefactor. De geregistreerde productie is verdeeld over vier productiesectoren.

Tot de **primaire sector** behoren alle activiteiten waarbij direct gebruik wordt gemaakt van de natuur. Je kunt denken aan bedrijven in de landbouw, bosbouw en visserij. Tot de **secundaire sector** behoren de industrie, de bouw en energiebedrijven. In deze sector worden goederen uit de primaire sector verwerkt tot eindproducten. De **tertiaire sector** is de commerciële dienstverlening. De **quartaire sector** is de niet-commerciële dienstverlening. Or-

organisaties in deze sector streven niet naar winst. Het gaat hier om bijvoorbeeld het onderwijs, de politie, de gemeenten, de brandweer, ziekenhuizen en de rechtspraak.

8.3 Arbeidsverdeling

De **technische arbeidsverdeling** is de verdeling van de productie binnen een gezin, binnen een bedrijf of binnen de overheid. De **maatschappelijk arbeidsverdeling** is de verdeling van productie over en tussen personen onderling, tussen bedrijven onderling, tussen bedrijven en de overheid en tussen overheden. De **geografische** of **regionale arbeidsverdeling** is de verdeling van de productie over verschillende landen en gebieden.

In Nederland is het aantal vrouwen met een betaalde baan sterk gegroeid. Ook het aantal werknemers met een immigratieachtergrond is de afgelopen 60 jaar sterk toegenomen. Volgens de **Algemene Wet Gelijke Behandeling** mag een werkgever geen onderscheid maken (discrimineren) vanwege iemands godsdienst, levensovertuiging, politieke overtuiging, ras, geslacht, nationaliteit, seksuele geaardheid, burgerlijke staat, handicap of chronische ziekte, leeftijd, arbeidsduur (voltijd- of deeltijdwerk) of soort contract (vast of tijdelijk). Dit geldt bij het werven en selecteren van personeel (bijvoorbeeld in vacatureteksten) maar ook voor mensen die al aan het werk zijn.

Gevolgen van de arbeidsverdeling zijn: 1 *De productie per werkende neemt toe*, 2 *Arbeidsverdeling maakt het ruilen van goederen noodzakelijk*, 3 *Gezinnen, bedrijven, overheidsinstanties en landen worden van elkaar afhankelijk*, 4 *Arbeidsverdeling heeft financiële gevolgen*. Iedereen wil verdienen aan producten waardoor deze duurder worden, 5 *vervreemding van de productie en het product*, 6 *door de gestegen productie raken natuurlijke hulpbronnen op en neemt de milieuvervuiling toe*. Als het milieu-offer groter is dan de productiestijging neemt de welvaart af.

De arbeidsproductiviteit in Nederland is sterk gestegen. De **arbeidsproductiviteit** is de gemiddelde productie per werkende per tijdseenheid. De schaarste neemt dan af, de welvaart neemt toe. Als de arbeidsproductiviteit meer stijgt dan de loonkosten, dalen de loonkosten per product.

De arbeidsproductiviteit kan stijgen door: 1 *Een betere arbeidsverdeling*, 2 *Goede arbeidsomstandigheden*, 3 *Scholing*, 4 *Betere arbeidsvoorwaarden*, 5 *Nieuwe technieken*.

En er is steeds sprake van verbetering en vernieuwing van producten. Dit heet **productinnovatie**. Hierdoor is ook de productie en het productieproces veranderd. Vernieuwing of verbetering van het productieproces heet **procesinnovatie**. De productie is kapitaalintensiever geworden. **Kapitaalintensieve productie** is productie met naar verhouding veel kapitaalgoederen en weinig arbeid. **Arbeidsintensieve productie** is productie met naar verhouding veel arbeid en weinig kapitaalgoederen. Door mechanisatie, automatisering en robotisering wordt de productie kapitaalintensiever en arbeidsintensiever. Bij **mechanisatie** wordt spierkracht vervangen door machines. Bij **automatisering** wordt geestelijke arbeid (denkwerk) vervangen door computers.

Van **robotisering** is sprake als zowel de lichamelijke als de geestelijke arbeid worden verricht door machines en computers. Gevolgen van kapitaalintensievere productie zijn: 1 *Stijging van de arbeidsproductiviteit*, 2 *Lagere loonkosten per product*, 3 *Er zijn hoger geschoolde werknemers nodig*, 4 *Minder zware arbeidsomstandigheden*, 5 *Andere beroepen en bedrijven ontstaan*, 6 *Welvaartsgroei*, 7 *Sterkere concurrentie tussen bedrijven*.